

УДК 378.013.73.091.2-057.86

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ТЬЮТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Осадча К.П., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри інформатики і кібернетики
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

У статті проаналізовано наукову та науково-методичну літератури з метою виділення філософських аспектів професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності. Розкрито вплив ідей філософської антропології, гуманізму та філософії діяльності (педагогічної) на професійну підготовку майбутніх учителів до тьюторської діяльності. Проаналізовано ідеї педагогіки співробітництва, гуманно-особистісної педагогіки й педагогіки гідності.

Ключові слова: тьюторська діяльність, філософські аспекти, підготовка учителів.

В статье проанализирована научная и научно-методическая литература с целью выделения философских аспектов профессиональной подготовки будущих учителей к тьюторской деятельности. Раскрыто влияние идей философской антропологии, гуманизма и философии деятельности (педагогической) на профессиональную подготовку будущих учителей к тьюторской деятельности. Проанализированы идеи педагогики сотрудничества, гуманно-личностной педагогики и педагогики достоинства.

Ключевые слова: тьюторская деятельность, философские аспекты, подготовка учителей.

Osadcha K.P. PHILOSOPHICAL ASPECTS OF FUTURE TEACHER TRAINING TO THE ACTIVITIES OF THIRD PARTY

The article analyzes scientific and methodological literature in order to highlight the philosophical aspects of the professional training future teachers for tutor activity. The influence of ideas philosophical anthropology, humanism and philosophy of activity (pedagogical) on the professional training future teachers for tutor activity is revealed. The ideas of pedagogy cooperation, human-personal pedagogy and pedagogy of dignity are analyzed.

Key words: tutorial activity, philosophical aspects, preparation of teachers.

Постановка проблеми. Прагнення сучасного українського суспільства до вдосконалення освіти підростаючого покоління сприяє розвитку нових аспектів діяльності педагога, зокрема тьюторської діяльності [1]. Аналіз науково-методичних праць [2] засвідчує недостатню дослідженість проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності у вітчизняній науковій думці. Зокрема, залишаються поза увагою філософсько-методологічні аспекти підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософії освіти присвячено праці В.П. Андрущенко, О.О. Базалука, В.Г. Кременя, В.О. Огнев'юка. Філософське розуміння діяльності людини розкрито в науково-філософських роботах І. Канта, Ф. Шиллера, Й.Г. Фіхте, О.М. Кривулі, Я.С. Яскевич та ін., зокрема філософія педагогічної діяльності вивчена В.Г. Кременем та І.А. Зязюном.

Постановка завдання. Водночас науковцями слабо вивчені філософські питання професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності. Тому вважаємо за доцільне висвітлити їх на ос-

нові аналізу наукової та науково-методичної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. З філософських позицій професійна підготовка майбутніх учителів до тьюторської діяльності ґрунтується на ідеях антропологічного й гуманістичного спрямування та філософії діяльності.

У найширшому сенсі антропологія – це сукупність наукових знань про природу людини та її діяльності [3, с. 4]. Інтелектуальним попередником сучасної антропології був філософський антропологізм XVIII–XIX ст., згідно з яким, тільки виходячи з людської сутності, можна розробити систему уявлень про природу, суспільство, пізнання (Л. Фейєрбах, М. Шелер, Ф. Ніцше, М. Чернишевський та ін.). Сучасну антропологію ділять на кілька напрямів, серед яких у рамках дослідження важливими є поняття філософської, соціальної та педагогічної антропології.

Філософська антропологія ґрунтується на теорії М. Шелера, займається пошуком відповіді на питання: що є людина? М. Шелер розуміє питання про сутність людини не як питання описове, а інтерпретує його як таке, яке є важливим для диспозиції дії

й волі, що властиві особистості, і тим самим для його самоідентичності [4, с. 133]. Як зазначає С. Гурін, ідентичність можна розуміти як самовизначення особистості, самопізнання та пізнання себе як деякої визначеності, конкретності. Людина намагається дізнатися, зрозуміти себе, знайти себе, виявити саму себе. Це є способом адаптації, пристосування до реальності [6]. І в цьому процесі виявляється проблематика філософської антропології в сучасному суспільстві, адже в постіндустріальному суспільстві образ раціональної людини, людини просвіти замінюється. Д. Атланов у цьому плані наголошує, що немає сенсу шукати одну сутність людини. За визнанням ідеї світу іде визнання світів людських. Природа людини різноманітна. Немає однієї ідеї людини, а є різні проекти людини. Ці природи і проекти не задані, а конструюються через культурні практики [7, с. 14]. Однією з таких практики є тьюторство як антропопрактика (Т.М. Ковальова).

Предметним полем соціальної антропології є кроскультурна різноманітність життєвого досвіду людей у різних соціальних групах, товариствах і культурах [3, с. 3]. Такий досвід важливий у тьюторській практиці у зв'язку із з'ясуванням індивідуальної освітньої траєкторії й наступним плануванням індивідуального освітнього маршруту.

Про педагогічну антропологію як сферу пізнання в праці «Людина як предмет виховання. Досвід педагогічної антропології» писав К.Д. Ушинський. Він виходив з ідеї всебічного знання про людину, на якому має ґрунтуватися педагогіка як практична діяльність, зазначаючи, що «вихователь має прагнути пізнати людину, яка вона є насправді, з усіма її слабостями і у всій своїй величч, з усіма буденними, дрібними потребами і з усіма її великими духовними вимогами. Тільки тоді буде він у змозі черпати у самій природі людини засоби виховального впливу» [8, с. 35].

Як зазначає Д.А. Атланов, нині педагогічна антропологія розвивається в тісному зв'язку з порівняльною педагогікою і має своїм завданням знайти і продемонструвати етнокультуральні підстави розроблення освітніх проектів і реалізації освітніх програм. Залежно від уявлень про природу людини, рушійні сили її розвитку, конструюється різна педагогіка. Філософ вважає природним те, що через неможливість вирішення питань педагогіки у зв'язку з новими завданнями без визначення людини як предмета дослідники звертаються до розгляду антропологічних питань [7, с. 11].

Таким чином, сучасний погляд на розвиток людини ґрунтується на розумінні мінли-

вості її ставлення до себе, до своєї сутності, до розуміння себе, постійного розвитку і змін відповідно до соціальних і культурних перетворень, залежить від багатьох факторів, що мають вивчатися й ураховуватися в процесі професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності.

Близькими до антропологічних ідей є гуманізм, який передбачає визнання того, що людина – найвища цінність на Землі; передбачає опору на особистість, яка здатна до самореалізації, самовдосконалення; розглядає самоцінність особистості як результат її власного саморозвитку, самовиховання (М. Монтень, В. фон Гумбольдт, Т. Лессінг, В.О. Сухомлинський). В Уставі Міжнародного гуманістичного й етнічного союзу (International Humanist and Ethical Union) гуманізм визначається як демократична, етична життєва позиція, яка стверджує, що людські істоти мають право та обов'язок визначати зміст і форму свого життя [9]. Згідно з тлумаченням, поданим Американською асоціацією гуманістів (American Humanist Association), гуманізм – це прогресивна філософія життя, яка без допомоги теїзму та інших вірувань у надприродне стверджує нашу здатність і відповідальність вести етичний спосіб життя з метою самореалізації та в прагненні принести благо людству [10].

Теоретик сучасного гуманізму П. Куртц, розвиваючи ідеї етичного і світського гуманізму, спирається на наукову й натуралістичну теорію природи та людини, що заснована на раціональному пізнанні добра і зла. Філософ вважає, що певні моральні приписи так чи інакше й без того ростуть у власному розумі та совісті людини і що, позбувшись кайданів теїстичної ілюзії, людство підніметься на новий щабель творчого розвитку. «Автентична мораль, що відповідає цивілізаціям майбутнього, може бути створена тоді, коли ми скинемо з себе родові обмеження нашого стародавнього минулого – зберігаючи краще, але відкидаючи малозначне і помилкове – і будемо прагнути вперед до творчості справжніх, вищих етичних цінностей і принципів» [11].

Акцентуючи увагу на вихованні характеру й пізнавальних здібностей, П. Куртц виділяє три моделі: авторитарна модель виховання, внутрішня емпатія і стриманість, етичне пізнання. На думку філософа, перший рівень, імовірно, є відправною точкою морального виховання, проте він ніколи не буває достатнім, оскільки потрібно перейти на другий рівень внутрішньої емпатії і стриманості, підтримувати й культивувати саморозвиток, утримуватися від постійних порад і, безсумнівно, від придушення здо-

рової індивідуальності. Проте він наголошує, що необмежену свободу в прийнятті будь-якого зі своїх рішень дитині не потрібно надавати, крім випадків, коли дорослі навчилися справлятися зі свободою, а діти вміють справлятися із замішанням, коли доводиться вибирати з дуже багатьох альтернатив.

Ідеї П. Куртца трансплюються на тьюторську діяльність як педагогічну, в ході якої тьютор має використовувати не авторитарні методи навчання й виховання, а культивування саморозвитку та пробудження в дитині критичного розуму, тобто пояснювати причини, розбирати підґрунтя явищ і процесів, говорити про наслідки і звертати увагу на їх регулярність.

Вітчизняний науковець Г.О. Балл наголошує, що в умовах нечуваного зростання матеріально-технічних можливостей і «невідповідності системи моральнісних засад та організації суспільства технічним можливостям цивілізації» (М.М. Моїсєєв) альтернативою саморуйнуванню має стати істотне посилення впливу гуманістичного світогляду на свідомість і поведінку людей. Він вважає, що, прагнучи повноцінного розкриття й широкомасштабної реалізації позитивних людських можливостей, варто займати не фаталістичну, а конструктивістську позицію, тобто не покладатись на спонтанні процеси, а здійснювати цілеспрямовану діяльність, пов'язану з розв'язанням досить складних проблем. Така діяльність має передбачати повагу до інтересів і позицій суб'єктів (різного рівня), з якими здійснюється взаємодія, і, ширше, до закономірностей функціонування і тенденцій розвитку органічних цілісностей (природних, соціальних, культурних тощо). Узагальнюючи, можна сказати, що гуманістично налаштована соціальна поведінка має уникати крайнощів і безвідповідального активізму, і пасивного споглядальництва [12, с. 7–9]. Також науковець зазначає, що в умовах гуманістичного підходу бажаними й пріоритетними є діалогічний спосіб розвитку будь-якої ідеї та діалогічна стратегія діянь у міжособових взаєминах (ці діяння переосмислюються при цьому як моменти взаємодії партнерів, причому в ідеалі кожний із них трактується всіма ними як повноправний суб'єкт) [12, с. 12].

Продовженням ідей гуманізму в освіті є педагогічні ідеї сучасних педагогів і вчених С.Л. Соловейчика, Ш.А. Амонашвілі, О.Г. Асмолова. У працях С.Л. Соловейчик розкривав ідеї нової гуманітарної практики – педагогіки співробітництва. Уперше визначивши педагогіку як науку про мистецтво співпрацювати, він виділяє її головний

ціннісний компонент – людські відносини. Заперечуючи «педагогіку вимогливості», С.Л. Соловейчик пропагує «педагогіку співробітництва», зазначаючи, що тільки спільними зусиллями й можна виховати людину для людини, тобто співпрацювати з людьми, що означає поважати їх, цінувати, вміти поступатися своїми бажаннями, мати потребу в них і бути їм потрібними [13, с. 197].

Ідеї гуманно-особистісної педагогіки набули розвитку в педагогічній спадщині Ш.А. Амонашвілі [14]. На переконання педагога-мислителя, гуманно-особистісна педагогіка виходить із того, що внутрішня психічна енергія, внутрішній вогонь, закладений у дитині Природою, постають перед нами в трьох основних пристрастях (прагненнях, «стихійних» рухах) Дитини: пристрасть до розвитку (Дитина не може не розвиватися – духовно); пристрасть до дорослішання (дитина не може жити, не дорослішаючи, справжнє дитинство – це процес дорослішання); пристрасть до свободи (в дитині спочатку укладена спрямованість до організованої волі з порядком, правилами, законами, вона шукає свободу пропорційно вселенській гармонії).

Педагогічні ідеї С.Л. Соловейчика та Ш.А. Амонашвілі продовжив сучасний учений О.Г. Асмолов, сформулювавши ідеї «педагогіки гідності», яка базується на метафорі «важко бути людиною», педагогіці співробітництва як ідеології варіативної розвивавальної освіти та культурно-історичній психології вільної людини. Просуваючи постулат «від знеособленої педагогіки серійного виробництва «середнього учня» до педагогіки вільної особистості», педагогіка гідності позиціонується як педагогіка виховного ідеалу сучасної освіти, що народилася в культурі мислення про розвиток людини [15]. Такі ідеї слугують основою сучасної педагогічної й тьюторської діяльності як їх квінтесенція. На ідеях «педагогіки співробітництва» та «педагогіки гідності» має будуватися професійна підготовка майбутніх педагогів до тьюторської діяльності. Вони мають проникнутися її сутністю й дотримуватися її ідей у своїй майбутній діяльності.

Отже, в епоху інформатизації та глобалізації важливість гуманістичної позиції в суспільстві не втрачається, а набуває нових рис і завдань. Залишаючи основною цінністю буття людину, сучасний гуманізм акцентує увагу на особистості, яка здатна до самонавчання, самовиховання, самореалізації та самовдосконалення; наголошує на діалогічному способі розвитку будь-якої ідеї й діалогічній стратегії дій у міжособистісних взаєминах суб'єктів; спирається

на розум і досягнення наукового прогресу у вирішенні людиною поставлених завдань у досягненні щасті, свободи і прогресу в усіх сферах своєї діяльності.

Важливим у професійній підготовці майбутніх учителів до тьюторської діяльності є філософське розуміння діяльності людини. У сучасній філософії діяльність розглядається як специфічно-людський спосіб ставлення до світу – «предметна діяльність»; являє собою процес, у ході якого людина відтворює і творчо перетворює природу, роблячи тим самим себе діяльним суб'єктом, а освоювані явища природи – об'єктом своєї діяльності [16, с. 153].

О.М. Кривуля зазначає, що поняття діяльності є абстракцією, в якій фіксується якісно відмінний від процесів у живій і неживій природі спосіб взаємодії людей із середовищем. У своїх універсальних сутнісних ознаках діяльність характеризується цілеспрямованістю, опосередкованістю, штучно виготовленими знаряддями, сумісністю тощо. Важливими аспектами у визначенні сутності діяльності є виділення науковцем її атрибутів: суб'єкта, об'єкта (предмета), цілі, засобів, результатів, умов. Істотний момент будь-якої діяльності – умови, під якими розуміється складний комплекс явищ і обставин, які уможливають діяльність і сприяють її успішному завершенню [17, с. 387–389].

У дослідженні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності нам доцільно звернутися до філософії педагогічної діяльності. Як зазначають О.О. Базалук та Н.Ф. Юхименко, педагогічна діяльність тісно переплетена з основами світогляду людини, навіть якщо вона його не усвідомлює. Педагогічний процес здебільшого виявляє й формує нові ціннісні орієнтації особистості, тому в педагогічній діяльності дуже важливо керуватися такими світоглядними принципами, котрі орієнтують людей на творчу самореалізацію, усвідомлення власної планетарно-космічної сутності [18, с. 5].

У зв'язку із цим наведемо виділені В.Г. Кременем постулати філософсько-освітньої діяльності: 1) об'єкт дослідження філософії освіти – освітній простір, що поєднує всіх суб'єктів діяльності спільним здійсненням справи, забезпечуючи існування певної спільноти, яка має на меті забезпечити її збереження, трансляцію в просторі й часі та вдосконалення реально-ідеальної культури (а також загальнолюдської культури), що можливо лише за умови оволодіння духовною та духовно-практичною культурою тими, хто роз-

починає життя (чи нову професійну діяльність), й активного вдосконалення своєї культури представниками соціально та культурно активних вікових поколінь і професій, які вступили з ними в спілкування; 2) предметним полем (предметністю) педагогічної науки, всіх її підрозділів і варіацій є реально-ідеальний простір освітнього спілкування поколінь і різних професійних об'єднань, навіть якщо він збігається з просторами соціальних форм будь-якого іншого їх спілкування; 3) мета філософії освіти полягає в забезпеченні розуміння процесів педагогічної діяльності в історично різних особливих її формах [19, с. 4–5]. Такі філософські орієнтири дозволяють спрямувати у правильному руслі педагогічну діяльність у сучасних умовах швидкоплинних суспільних змін, що викликають варіативність навчання й освіти, диверсифікації їх змісту, розширення інноваційних процесів і впровадження інформаційних технологій.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, філософським підґрунтям професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності є такі постулати філософської антропології, гуманізму та філософії діяльності (педагогічної): 1) криза традиційного образу людини спонукає шукати нові способи ідентичності особистості шляхом самовизначення та самопізнання; 2) різноманіття світу і швидкоплинність суспільних змін урізноманітнюють природу й життєвий досвід людей, які надовго не залишаються сталими та заданими, а конструюються через культурні практики; 3) пізнання сутності людини є складним, проте не неможливим, а потрібним з метою пізнання законів людського розвитку, зокрема, в умовах освітнього процесу; 4) людина не об'єкт, а суб'єкт освіти, співучасник освітніх процесів; 5) особистість цінна і є результатом власного саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, самоосвіти, самореалізації з метою внесення свого вкладу на благо людству; 6) мають бути створені всі умови для всебічного розвитку індивіда, досягнення щастя, свободи і прогресу в економічній, культурній і моральній сферах діяльності людини; 7) з метою розкриття й реалізації позитивних людських можливостей слід здійснювати цілеспрямовану діяльність, що має передбачати повагу до інтересів і позицій суб'єктів взаємодії, якою є педагогічна діяльність.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі методологічного підґрунтя професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Осадча К.П. Тьюторство як простір для педагогічної діяльності / К.П. Осадча // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка». – 2016. – № 1(16). – С. 52–61.
2. Осадча К.П. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності у педагогічній теорії / К.П. Осадча // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: науковий журнал. Серія «Педагогічні науки». – Житомир : Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2017. – Вип. 4(90). – С. 109–115.
3. Ярская-Смирнова Е.Р. Социальная антропология : [учебное пособие] / Е.Р. Ярская-Смирнова, П.В. Романов. – М. : УМО вузов России по социальной работе, 2004. – 388 с.
4. Шелер М. Человек и история / М. Шелер // Человек: образ и сущность (Гуманитарные аспекты). Ежегодник. – М., 1991. – С. 133–159.
5. Шульц П. Философская антропология. Введение для изучающих психологию / П. Шульц. – Новосибирск : НГУ, 1996. – 118 с.
6. Гурин С. Философия идентичности / С. Гурин // Топос [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.topos.ru/article/6727>.
7. Атланов Д. Философская антропология. Системный поход / Д. Атланов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : URL: <https://books.google.com.ua/books?id=4NJDCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false>.
8. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания / К.Д. Ушинский // Собр. соч. : в 10 т. – М.-Л. : Изд-во АПН РСФСР, 1950. – Т. 8. – 1950. – 776 с.
9. What is Humanism? // IHEU Minimum Statement on Humanism [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <http://iheu.org/humanism/what-is-humanism>.
10. Humanism and Its Aspirations: Humanist Manifesto III, a Successor to the Humanist Manifesto of 1933 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: <https://americanhumanist.org/what-is-humanism/manifesto3>.
11. Куртц П. Запретный плод. Этика гуманизма / П. Куртц // Библиотека журнала «Здравый смысл». – М. : Российское гуманистическое общество, 2002. – 222 с.
12. Балл Г.О. Ориентиры современного гуманизма (в социальной, освітній, психологічній сферах) / Г.О. Балл. – Житомир : ПП «Рута», Волинь, 2008. – 232 с.
13. Соловейчик С.Л. Педагогика для всех: Книга для будущих родителей / С.Л. Соловейчик. – М. : Дет. лит., 1989. – 367 с.
14. Амонашвили Ш.А. Школа жизни: трактат о начальной ступени образования, основанный на принципах гуманно-личностной педагогики / Ш.А. Амонашвили. – М. : Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 1998. – 75 с.
15. Асмолов А. Педагогика достоинства: идеология дошкольного и дополнительного образования / А. Асмолов // Образовательная политика. – 2014. – № 3(65). – С. 2–4.
16. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. – 4-е изд. – М. : Политиздат, 1981. – 445 с.
17. Кривуля О.М. Філософія : [навч. посіб.] / О.М. Кривуля. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 592 с.
18. Базалук О.О. Філософія освіти : [навч.-метод. посіб.] / О.О. Базалук, Н.Ф. Юхименко. – К. : Кондор, 2010. – 164 с.
19. Кремень В. Постулати філософсько-освітньої діяльності / В. Кремень // Рідна школа. – 2013. – № 1-2. – С. 3–7.